

**REFORMA PRAVOSUDNOG SISTEMA U BOSNI I HERCEGOVINI I
PROBLEMI U FUNKCIONISANJU**

**REFORM OF THE JUDICIAL SYSTEM IN BOSNIA AND
HERZEGOVINA AND PROBLEMS IN FUNCTIONING**

Pregledni znanstveni članak

*Prof. dr. Almin Dautbegović**

*Prof. dr. Nedžad Korajlić**

*Doc. dr. Agim Nuhiu**

*Dr. Ajten Ramadani**

Sažetak

Pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini nakon njenog međunarodnog priznanja je utemeljen na propisima bivše zajedničke države Jugoslavije. Većina propisa je dekretom preuzeta i ugrađena u zakonodavstvo nove države a nakon rata u vremenu koje je uslijedilo po mnogima je trebala reforma pravosuđa koja bi podrazumijevala drugačiju organizaciju sudstva, i propise koji bi se primjenjivali, a bili bi efikasniji u borbi protiv kriminala i ujedno garantovala pošteno pravosuđe i garanciju ljudskih prava. Ovaj posao je dobio svoju formu i sadržinu 2003. godine kada su uvedeni reformski propisi što materijalni što procesni, te je uz sve toi instaliran poseban sud u ovom slučaju Sud Bosne i Hercegovina čija bi nadležnost dosegala na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, a ne samo u granicama entiteta. Potreba za ovakvim sudom se nametnula zbog granica nadležnosti redovnih sudova koji su po dejtonu dodjeljeni entitetima. Za potrebe ovog suda organizovani su Tužilaštvo Bosne i Hercegovine i posebna policija – SIPA. Treba reći da se ova ideja nije dopadala manjem entitetu te je ista naišla na otpore i neodobravanja kako osnovanja tako i nadležnosti ovog suda o čemu se svojevrsno izjašnjavao Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

Danas poslije 15 godine pravosudne reforme po mnogima u državi, a i van nje pravosuđe u Bosni i Hercegovini nije dobro. Uz posredovanje ambasada zemalja koje podržavaju Bosnu i Hercegovinu formiran je tzv. strukturalni dijalog o pravosuđu sa ciljem da se premoste problemi i razlike

* Advokat, e-mail: aleph.ze@gmail.com

* Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, e-mail: dean@fkn.unsa.ba

* MUP Sjeverna Makedonija, e-mail: agimnuhiu@hotmail.com

* MUP Sjeverna Makedonije, e-mail: ajtenramadani@gmail.com

te poboljša rad pravosudnih organa, međutim poslije mnogo nastojanja čini se da je ideja o strukturalnom dijalogu propala. Inače problemi u vezi sa Sudom BiH i Tužilaštvom BiH u potpunosti su zamaglili i zamaskirali sve druge probleme u pravosuđu kod redovnog sudstva.

Ključne riječi: prvosudni sistem BH, Tužilaštvo BiH, Sud BiH, Reforma pravosuđa BiH.

Abstract

The judicial system in Bosnia and Herzegovina after its international recognition was based on the regulations of the former joint state of Yugoslavia. Most of the regulations were adopted by the decree and embedded in the legislation of the new state, and after the war, in the times that followed, by many needed a judicial reform that would imply a different organization of the judiciary, and regulations that would apply, which would be more effective in the fight against crime, and at the same time fair justice and human rights guarantees. This job got its form and content in 2003, when the reform regulations were introduced, material and procedural and, in addition, a special court was installed in this case, the Court of Bosnia and Herzegovina, whose jurisdiction would reach the whole territory of Bosnia and Herzegovina, and not only within the boundaries of the entities. For the needs of this court, the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina and the special police - SIPA have been organized. It should be said that this idea did not appeal to a smaller entity, and the same came to resistance and disapproval of both the founding and the jurisdiction of this court, which the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina has declared itself.

Today, after 15 years of judicial reform, by many people in the country and outside the judiciary in Bosnia and Herzegovina does not work well. With the mediation of the embassies of countries that support Bosnia and Herzegovina, the so-called " a structural dialogue on the judiciary" was formed, aimed at overcoming problems and differences and improving the work of judicial authorities; however, after much effort, the idea of a structural dialogue seems to have failed. Otherwise, the problems related to the Court of B&H and the Prosecutor's Office of B&H have blurred and masked all other problems in the judiciary at the regular judiciary.

Keywords: B&H justice system, B&H Prosecutor's Office, Court of B&H, B&H Judicial Reform.

1. UVOD

Pravosudni sistem međunarodno priznate novonastale države BiH je utemeljen na propisima bivše zajedničke države Jugoslavije. Predsjedništvo Republike BiH je Uredbom sa zakonskom snagom preuzelo sve propise države Jugoslavije. Preuzeti su savezni zakoni koji se u BiH primjenjuju kao republički zakon. Uz sve to BiH je preuzela međunarodne dokumente kojima su regulisana ljudska prava i slobode. U aneksu I, kao sastavnom djelu Ustava Bosne i Hercegovine, utvrđen je Dodatni sporazum o ljudskim pravima, koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini, a koji sadrži međunarodne dokumente o ljudskim pravima koji obavezuju Bosnu i Hercegovinu.

Prva dilema u vezi sa funkcionisanjem pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini problematizira mogućnost brzih i interventnih izmjena i dopuna Krivičnog zakona RBiH u smislu pooštavanja sankcija za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava i podizanje opšteg zakonskog maksimuma zatvorske kazne koja je preuzetim propisom iznosila 15 godina odnosno najviše 20 godina. Valjalo je prepoznati posljedice nadolazeće agresije, imali smo sliku agresije nad susjednom Hrvatskom, te pooštriti sankcije za ratne zločine i sve zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava kao što je to učinjeno 2003 godine sa svim problemima koji su proistekli iz retroaktivne primjene krivičnog zakona. Nažalost nije bilo dovoljno pameti. Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma i završetka rata pravosuđe je ostalo entitetsko. Bez obzira na sve manjkavosti ovog rješenja manji entitet je ustrajavao i danas ustrajava da se treba poštovati dejtonski sporazum i da se drugačijom organizacijom pravosuđa ne smije dirati u izvorne nadležnosti entiteta. Međutim pod ingerencijom međunarne zajednice izvršena je reforma pravosuđa 2003. godine kojom prilikom je osnovan Sud BiH i tužilaštvo BiH kao i Agencija za istrage i zaštitu koja će servisirati ovo dvoje sa propisivanjem nadležnosti koji važe na čitavoj teritoriji BiH. Nadležnost za donošenje odluke je bilo predmetom Apelacije Ustavnog suda BiH jer je manji entitet osporio ovu odluku ali odnos snaga na terenu, i dominantni uticaj međunarodne zajednice stvorilo je ambijent za donošenje poznate odluke Ustavnog suda BiH kojom je odbijen zahtjev.

2. SLIKA PRAVOSUĐA U BIH NAKON PROVEDENE REFORME

Sud Bosne i Hercegovine

Odlukom Visokog predstavnika, Wolfganga Petritscha, od 12.01.2000. godine, donesen je Zakon o sudu BiH. Nakon njegovog donošenja ovaj zakon je u više navrata mijenjan i dopunjavao. U uvodnom dijelu Odluke o

osnivanju je rečeno da je cilj osnivanja Suda BiH, da bi se osiguralo efikasno ostvarivanje nadležnosti države BiH i poštovanje ljudskih prava i vladavine zakona na njenoj teritoriji. U postupku pred Sudom i u obraćanju Suda sa strankama u upotrebi su službeni jezici BiH - bosanski, hrvatski i srpski jezik, te oba pisma –latinično i ćirilčno pismo. Okrivljeni može u krivičnom postupku upotrebljavati svoj jezik, u bilo kojoj radnji tog postupka. Ako se postupak vodi na jeziku koji okrivljeni ne zna, osigurati će se usmeno prevođenje koje obavlja službeni tumač. Okrivljeni će se poučiti o pravu na prevođenje i tog se prava može odreći ako zna jezik na kome se vodi postupak. U zapisniku će se zabilježiti da je učesniku data pouka, kao i njegova izjava.

Sud je nadležan za krivična djela utvrđena zakonom države BiH kad se tim zakonom određuje nadležnost Suda za ta krivična djela. Sud ima opću sjednicu i tri odjeljenja. Sudska odjeljenja su: krivično odjeljenje; upravno odjeljenje; apelaciono odjeljenje (uključujući nadležnost po žalbi u postupku provođenja izbora). Brojne izmjene i dopune Zakona o sudu Bosne i Hercegovine u mnogome su izmijenile prvobitni tekst ovog zakona .

Parlamentarna skupština BiH na 47. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 2. decembra 2004. godine, i 34. sjednici Doma naroda, održanoj 14. decembra 2004. godine, usvojila je Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u postupcima pred sudovima u BiH. Vrijedi dodati da je u setu propisa koji omogućavaju uspješan rad Suda BiH, donesen i Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH. Ovim zakonom je uređena zaštita svjedoka i njegove porodice, a što će otkloniti strah i nedoumicu svjedoka oko pojavljivanja na sudu i svjedočenja.

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine

Tužilaštvo BiH počelo je sa radom u januaru 2003. godine, kao tužilačka institucija na državnom nivou. Tužilaštvo je nadležno za krivično procesuiranje počilaca ratnih zločina, organizovanog kriminala, privrednog i finansijskog kriminala i korupcije, kao i procesuiranje osoba osumnjičenih za terorizam, trgovinu ljudima, pranje novca i međunarodna krijumčarenja. Tužilaštvo je nadležno i za procesuiranje svih drugih krivičnih djela iz svoje nadležnosti.

U Tužilaštvu BiH marta 2005.godine uspostavljen je Odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH. Ovaj odjel procesuirati predmete ratnih zločina koji su započeti u BiH, ali i predmete i istrage koji su iz Haškog tužilaštva proslijeđeni Tužilaštvu BiH. Također, u Tužilaštvu postoji Posebni odjel za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju, kao i Opšti odjel koji

procesuirati krivična djela terorizma, krijumčarenja, krivotvorenja te ostala krivična djela iz svoje nadležnosti.

Tužilaštvo BiH je *sui generis* institucija, te nije nadređeno entitetskim tužilaštvima, nego je njegova nadležnost ograničena na procesuiranje krivičnih djela propisanih gore navedenim zakonima. Zakon o tužilaštvu BiH je, od njegovog donošenja do danas, u više navrata doradivan, odnosno vršene su njegove izmjene i dopune. Odjel za ratne zločine formiran je nakon donošenja paketa zakona koji je usvojen u Parlamentu BiH u decembru 2004. godine, a koji su bili nužni da bi se predmeti sa MKSJ mogli procesuirati pred domaćim pravosudnim institucijama, kao i da bi se mogla preuzeti uloga Jedinice za pravila puta MKSJ, koja je do svog zatvaranja pregledavala predmete ratnih zločina prije nego što domaći sudovi donesu odluku o lišenju slobode osumnjičenih za ratne zločine počinjene za području Bosne i Hercegovine. Odjel za ratne zločine je odgovoran za procesuiranje predmeta ratnih zločina koji su počinjeni na teritoriji Bosne i Hercegovine u periodu ratnih sukoba od 1992. do 1995. godine. Zbog velikog broja predmeta ratnih zločina, očekivati je da će ipak najveći dio njih biti procesuiran na kantonalnom/okružnom nivou.

Odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH radi na četiri vrste predmeta:

- a) Predmeti koje Haški tribunal ustupa domaćem pravosuđu u skladu s Pravilom 11bis svojih Pravila o postupku i dokazima. To su predmeti u kojima je Tribunal potvrdio optužnicu, ali nije započeo suđenje, no sudsko vijeće Tribunala donijelo je pravosnažnu odluku da se predmet ustupi domaćem pravosuđu na dalje postupanje. Pravilo 11bis, između ostaloga, u stavu A predviđa: "(A) Nakon što je optužnica potvrđena, a prije početka suđenja, bez obzira na to da li je optuženi pod nadzorom Međunarodnog suda, predsjednik može imenovati vijeće sastavljeno od troje stalnih sudija izabranih iz sastava pretresnih vijeća (dalje u tekstu: Vijeće za prosljeđivanje), koje će biti jedina i isključiva instanca za utvrđivanje da li predmet treba proslijediti vlastima države na čijoj teritoriji je krivično djelo počinjeno; ili u kojoj je optuženi uhapšen; ili koja je nadležna za takav predmet, te je voljna i adekvatno pripremljena da ga preuzme";
- b) Predmeti koje je pregledavala jedinica za Pravila puta MKSJ. To su predmeti u kojima su domaće institucije iz Bosne i Hercegovine sprovele istragu, a zatim ih prosljedile jedinici za Pravila puta da bi dobili njihovo mišljenje, kako bi utvrdili da li su prikupili dovoljno dokaza koji ukazuju da postoje osnovi sumnje da bi osoba mogla biti stavljena u pritvor;
- c) Predmeti iz Tužilaštva haškog tribunala u kojima je Tribunal sproveo istragu, ali nije podigao optužnicu;

- d) Svi predmeti koji su započeti nakon isteka mandata jedinice Pravila puta u oktobru 2004. godine.

3. ORGANIZACIJA SUDOVA U FEDERACIJI BIH

Zakonom o sudovima u Federaciji BiH se uređuje: organizacija, nadležnost, finansiranje, pravosudna uprava i druga pitanja od značaja za organizaciju i funkcioniranje općinskih sudova, kantonalnih sudova i Vrhovnoga suda Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vrhovni sud FBiH). Sudovi provode sudsku vlast u Federaciji Bosne i Hercegovine. Sudovi su samostalni i nezavisni od zakonodavne i izvršne vlasti. Niko ne smije uticati na nezavisnost i nepristranost sudije pri odlučivanju u predmetima koji su mu dodijeljeni u rad. Sudovi se osnivaju i ukidaju navedenim Zakonom. Sudovi sude kao sudije pojedinci ili u vijećima sudija, odnosno u vijećima sudija i sudija porotnika, a u određenim slučajevima, predviđenim Zakonom, mogu postupati i odlučivati i stručni saradnici. Sastav sudskog vijeća određuje se Zakonom.

3.1. Općinski sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine

Općinski sudovi osnivaju se za područje jedne ili više općina u kantonu. Općinski sud je nadležan u krivičnim predmetima: da u prvom stepenu sudi za krivična djela za koja je Zakonom propisana kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, ako posebnim zakonom nije određena nadležnost drugog suda; za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost općinskog suda; za krivična djela za koja je Sud BiH prenio nadležnost na općinski sud; u svim krivičnim postupcima protiv maloljetnika; da postupa tokom istrage i nakon podizanja optužnice, u skladu sa Zakonom; da odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima, kada je to Zakonom predviđeno; da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera sigurnosti i pravnih posljedica osude, na temelju sudske odluke i da postupa po molbama za pomilovanje, u skladu sa Zakonom.

3.2. Kantonalni sudovi u Federaciji BiH

Kantonalni sudovi su osnovani za područje Kantona. Kantonalni sud je nadležan u prvom stepenu da sudi za: krivična djela za koja je Zakonom propisana kazna zatvora preko 10 godina ili dugotrajni zatvor, ako Zakonom nije propisana nadležnost drugoga suda; da postupa u toku istrage i nakon podizanja optužnice, u skladu sa Zakonom; da sudi za krivična djela za koja je Sud BiH prenio nadležnost na kantonalne sudove i da odlučuje u svim upravnim sporovima, kao i o zahtjevima za zaštitu sloboda i prava utvrđenih

Ustavom, ako su takve slobode i prava povrijeđeni konačnim pojedinačnim aktom ili radnjom službene osobe u organima uprave, odnosno odgovorne osobe u preduzeću, ustanovi ili drugoj pravnoj osobi, kada za zaštitu tih prava nije osigurana druga sudska zaštita.

U drugom stepenu, Kantonalni sud je nadležan da odlučuje o žalbama protiv odluka općinskih sudova i da odlučuje o drugim redovnim i vanrednim pravnim lijekovima, ako je to određeno Zakonom. Također, Kantonalni sud je nadležan da rješava o sukobu mjesne nadležnosti između općinskih sudova sa područja kantona; da odlučuje o prenosu mjesne nadležnosti sa jednog općinskog suda na drugi općinski sud na području kantona; da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera sigurnosti i pravnih posljedica osude, na osnovu sudske odluke; da postupa po molbama za pomilovanje, u skladu sa Zakonom; da rješava o priznavanju odluka stranih sudova, stranih trgovačkih sudova i stranih arbitraža; da pruža međunarodnu pravnu pomoć u krivičnim predmetima i da obavlja druge poslove propisane Zakonom.

3.3. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

Vrhovni sud Federacije BiH je osnovan Zakonom o Vrhovnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine. Izmjene i dopune osnovnog teksta Zakona su objavljene su u više navrata. Sud u svom sastavu ima četiri sudska odjeljenja, čija nadležnost je određena Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji suda. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o Vrhovnom sudu FBiH određeno je da sud ima 30 sudija. Prema Zakonu o sudovima u FBiH, stvarna nadležnost Vrhovnog suda je: a) da odlučuje o redovnim pravnim lijekovima protiv odluka kantonalnih sudova, ako je to zakonom određeno; b) da odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravomoćnih odluka sudova kada je to zakonom određeno; c) da odlučuje o pravnim lijekovima protiv odluka svojih vijeća, ako zakonom nije drugačije određeno; d) da rješava sukobe nadležnosti između kantonalnih i općinskih sudova sa područja različitih kantona, ako zakonom nije drugačije određeno; e) da odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti sa jednog suda na drugi sud kada je to određeno zakonom i f) da obavlja druge poslove utvrđene zakonom, osim onih iz nadležnosti Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine.

3.4. Organizacija sudova u Republici Srpskoj

Sudsku vlast u Republici Srpskoj vrše sudovi, koji su samostalni i nezavisni od zakonodavne i izvršne vlasti. U svom radu postupaju nepristrasno, i niko ne smije utjecati na nezavisnost i nepristrasnost sudije pri odlučivanju u predmetima koji su mu dodjeljeni.

Sudovi se osnivaju zakonom. Sudovi štite prava i slobode zajamčena ustavima BiH i Republike Srpske i zakonom, te obezbjeđuju ustavnost i zakonitost. Odluke sudova u BiH su obavezujuće na teritoriji RS. Sudovi sude, kao sudije pojedinci ili u vijećima sudija, odnosno vijećima sudija i sudija porotnika, a u određenim slučajevima predviđenim zakonom mogu suditi i stručni saradnici. Službeni jezici koji se koriste u sudovima su jezik srpskog, jezik bošnjačkog i jezik hrvatskog naroda, a službena pisma su ćirilica i latinica. Sud vodi postupak i donosi odluke na jeziku kojim se služi sudija u postupku ili jeziku koji odredi predsjednik vijeća, s tim da će se stranci, na njen zahtjev, obezbijediti prevod na ročištu ili prevod odluke suda na jezik kojim se stranka služi u postupku, i to u krivičnom postupku na trošak suda, a u svim ostalim postupcima na trošak stranke. Stranke mogu pismene dokumente upućivati sudu na bilo kojem od službenih jezika. Sudovi su organizovani kao Osnovni, Okružni sudovi i Vrhovni sud Republike Srpske.

3.5. Osnovni sudovi

Osnovni sudovi osnivaju se za područje jedne ili više općina. Privredna odjeljenja mjesno su nadležna za cijelo područje koje je u nadležnosti odgovarajućeg okružnog suda. U krivičnim predmetima Osnovni sud je nadležan da u prvom stepenu sudi: za krivična djela za koja je zakonom propisna kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, ako posebnim zakonom nije određena nadležnost drugog suda; za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost osnovnog suda; za krivična djela za koja je Sud Bosne i Hercegovine prenio nadležnost na osnovni sud; u svim krivičnim postupcima protiv maloljetnika; da postupa tokom istrage i nakon podizanja optužnice u skladu sa zakonom; da odlučuje o brisanju o vanrednim pravnim lijekovima kad je to zakonom predviđeno; da odlučuje o brisanju osude i prestanku mjera bezbjednosti i pravnih posljedica osude, na osnovu sudske odluke; da postupa po molbama za pomilovanje u skladu sa zakonom.

3.6. Okružni sudovi

Okružni sudovu u Republici Srpskoj se osnivaju za područje dva ili više Osnovnih sudova. Okružni sudovi su nadležni u prvom stepenu: 1) da sudi za krivična djela za koja je zakonom propisana kazna zatvora preko 10 godina ili dugotrajni zatvor, ako zakonom nije određena nadležnost drugog suda; 2) da postupa u toku istrage i nakon podizanja optužnice u skladu sa zakonom; 3) da sudi za krivična djela za koja je Sud BiH prenio nadležnost na okružne sudove i 4) da odlučuje u svim upravnim sporovima i to prema

sjedištu prvostepenog upravnog organa, ako i o zahtjevima za zaštitu sloboda i prava utvrđenih ustavom, ako su takve slobode i prava povrijeđeni konačnim pojedinačnim aktom ili radnjom službenog lica u organima uprave, odnosno odgovornog lica u preduzeću, ustanovi ili drugom pravnom licu, kada za zaštitu tih prava nije obezbijeđena druga sudska zaštita.

U drugom stepenu Okružni sudovi su nadležni: 1) da odlučuje o žalbama protiv odluka osnovnih sudova; 2) da odlučuje o žalbama protiv rješenja sudova za prekršaje; 3) da odlučuje o drugim redovnim i vanrednim pravnim lijekovima ako je to određeno zakonom.

3.7. Vrhovni sud Republike Srpske

Vrhovni sud Republike Srpske u krivičnim predmetima je nadležan:

- a) da odlučuje o redovnim pravnim lijekovima protiv odluka okružnih sudova, ako je to zakonom određeno;
- b) da odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih odluka sudova i sudova za prekršaje, kada je to zakonom određeno;
- c) da odlučuje o pravnim lijekovima protiv odluka svojih vijeća, ako zakonom nije drugačije određeno;
- d) da rješava sukobe nadležnosti između sudova, ako zakonom nije drugačije određeno;
- e) da odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti s jednog na drugi sud, kada je to određeno zakonom i da obavlja druge poslove određene zakonom.

3.8. Organizacija sudova u Brčko distriktu

Brčko distrikt je u cjelosti zaokružen pravnom regulativom. Sudsku vlast u Brčko distriktu obavljaju Osnovni sud Brčko distrikta i Apelacioni sud, a na osnovu Zakona o sudovima Brčko distrikta.

3.9. Osnovni sud Brčko distrikta

Ovaj sud ima univerzalnu nadležnost, što znači, da pored krivice, parnice, izvršenja, vanparnice, rješava radne i upravne sporove, vodi prekršajne postupke, zatim vodi poslove registra privrednih subjekata i samostalnih preduzetnika, te odlučuje o stečajnim i likvidacionim postupcima. Kada je krivični postupak u pitanju, uvažavajući univerzalnu nadležnost, procesuiru i najteža krivična djela u prvom stepenu. Sud je u rangu Kantonalnog ili Okružnog suda, dok Apelacioni sud Brčko distrikta BiH odlučuje samo po žalbama na presude Osnovnog suda Brčko distrikta BiH. U prvom stepenu, u svim predmetima sudi sudija pojedinac, a u

krivičnim predmetima, za koje je propisana kazna zatvora veća od 10 /deset/ godina, sudi vijeće sastavljeno od 3 /trojice/ sudija Osnovnog suda Brčko distrikta BiH.

3.10. Apelacioni sud Brčko distrikta

Apelacioni sud Brčko distrikta BiH realiziran je 01.04.2001. godine u skladu sa Statutom Brčko distrikta BiH i Zakonom o sudovima Brčko distrikta BiH. Prema Zakonu o sudovima Brčko distrikta BiH, Apelacioni sud se osniva za područje Brčko distrikta BiH, čije je sjedište u gradu Brčko. Ovaj Sud je nadležan da odlučuje o redovnim pravnim lijekovima na odluke Osnovnog suda Brčko distrikta i vanrednim pravnim lijekovima izjavljenim na pravosnažne sudske odluke.

O redovnim pravnim lijekovima izjavljenim na odluke Osnovnog suda Brčko distrikta BiH odlučuje Apelacioni sud Brčko distrikta BiH u vijeću sastavljenom od trojice sudija. O vanrednim pravnim lijekovima izjavljenim na pravosnažne odluke Osnovnog suda, odlučuje Apelacioni sud u vijeću sastavljenom od pet sudija.

4. ORGANIZACIJA TUŽILAŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

4.1. Federalno tužilaštvo

Imajući u vidu, kako hitnost tako i potrebu reorganizacije tužilačkog sistema Federacije BiH Visoki predstavnik za BiH je donio Odluku, kojom se donosi Zakon o Federalnom tužilaštvu Federacije BiH. Navedeni zakon stupa na snagu kao zakon Federacije BiH u skladu sa odredbama člana 40. istog, na privremenoj osnovi, sve dok Parlament Federacije Bosne i Hercegovine ne usvoji ovaj zakon u odgovarajućem obliku, bez amandmana i bez dodatnih uvjeta. Parlamentarna skupština BiH na sjednici Doma naroda i Predstavničkog doma donijela je Zakon o federalnom tužilaštvu. Federalno tužilaštvo je samostalno državno tijelo koje, u okviru prava i dužnosti Federacije BiH preuzima zakonom određene mjere u pogledu istražnih radnji i gonjenja potencijalnih učinilaca krivičnih djela i privrednih prijestupa, i vrši druge poslove određene federalnim zakonom. Federalno tužilaštvo vrši svoju funkciju u skladu sa Ustavom BiH i Ustavom Federacije, a na osnovu zakona BiH i Federacije. Funkciju Federalnog tužilaštva vrši glavni federalni tužilac i zamjenici glavnog federalnog tužioca, te federalni tužioci. Broj federalnih tužilaca određuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće Federacije BiH Glavni federalni tužilac nadzire rad kantonalnih tužilaštava u cilju garantovanja zakonitosti i efikasnosti postupakana čiji zahtjev, kantonalna tužilaštva dostavljaju izvještaje o

predmetima sa detaljnim opisom preduzetih mjera. Federalno tužilaštvo sprovodi istražne radnje i goni potencijalne učinioce krivičnih djela i privrednih prijestupa, te vrši druge poslove određene federalnim zakonom. Glavni federalni tužilac u ostvarivanju funkcije gonjenja za krivična djela postupa pred Vrhovnim sudom Federacije BiH u skladu sa članom 20. ovog zakona, drugim sudovima Federacije.

4.2. Republičko tužilaštvo Republike Srpske

Javno tužilaštvo Republike Srpske ustanovljeno je Ustavom Republike Srpske, kao samostalan državni organ koji goni učinioce krivičnih djela i drugih po zakonu kažnjivih djela i ulaže pravna sredstva radi zaštite zakonitosti. Osnivanje, organizacija i nadležnost uređeni su Zakonom o javnom tužilaštvu. Koristeći se ovlaštenjima koja su Visokom predstavniku data članom V Aneksa 10 (Sporazum o civilnoj implementaciji Mirovnog ugovora) Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, Visoki predstavnik za BiH, dana 21.08.2002. godine, donio je odluku kojom se donosi Zakon o tužilaštvima Republike Srpske. Prema ovom zakonu Tužilaštva su samostalna državna tijela, koja u okviru prava i dužnosti Republike Srpske, preduzimaju zakonom određene mjere u pogledu istražnih radnji i gonjenja potencijalnih učinilaca krivičnih djela, i ulažu pravna sredstva za zaštitu zakonitosti i ustavnosti. Tužilaštva vrše svoju funkciju u skladu sa Ustavom BiH i Ustavom Republike Srpske, a na osnovu zakona BiH i Republike Srpske.

Funkciju tužilaštva vrši glavni republički tužilac i zamjenik/ci glavnog republičkog tužioca, te republički tužilac/oci u Republičkom tužilaštvu. U okviru svojih nadležnosti, tužilaštva štite ostvarivanje ljudskih prava i građanskih sloboda garantovanih Ustavima Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, kao i prava i interese pravnih lica u skladu sa zakonom, te obezbjeđuju ustavnost i zakonitost. Glavni republički tužilac pred Ustavnim sudom Republike Srpske pokreće postupak za ocjenu ustavnosti zakona Republike Srpske, koji se trebaju primijeniti u krivičnim postupcima, ukoliko se u praksi postavi pitanje ustavnosti; rješava o sukobu nadležnosti između okružnih tužilaštava.

O sukobu nadležnosti unutar okružnog tužilaštva, odnosno unutar Republičkog tužilaštva odlučuje nadležni glavni okružni tužilac, odnosno glavni republički tužilac. Tužilaštva sprovode istražne radnje i gone potencijalne učinioce krivičnih djela u skladu sa zakonom Republike Srpske, i ulažu pravna sredstva za zaštitu zakonitosti i ustavnosti.

4.3. Kantonalna tužilaštva u Federaciji Bosne i Hercegovine

Kantonalna tužilaštva su samostalna državna tijela koja, u okviru prava Kantona u Federaciji BiH preduzimaju zakonom određene mjere u pogledu istražnih radnji i gonjenja osoba za koje se sumnja da su počinile krivična djela i privredne presteupe, te vrše druge poslove određene federalnim i kantonalnim zakonom. Tužilaštva vrše svoju funkciju u skladu sa Ustavom BiH, Ustavom Federacije BiH i Ustavom Kantona, te na osnovu zakona Bosne i Hercegovine, Federacije i Kantona. U okviru svojih nadležnosti, Tužilaštvo štiti ostvarivanje ljudskih prava i građanskih sloboda koje garantira Ustav BiH, Ustav Federacije BiH i Ustav Kantona, kao i ostvarivanje prava i interesa pravnih lica utvrđenih zakonom, te osigurava ustavnost i zakonitost. Tužilaštva u Federaciji BiH se osnivaju i ukidaju zakonom.

U okviru svojih ovlaštenja iz člana 9. Zakona o tužilaštvu Federacije, glavni tužilac Federacije može Tužilaštvu izdati opće ili pojedinačne obavezne instrukcije i provesti krivičnu istragu i gonjenje pred kantonalnim i općinskim sudovima, kad glavni tužilac Federacije opravdano vjeruje da Tužilaštvo nije primijenilo odredbe Krivičnog zakona Federacije ili da Tužilaštvo u svojoj nadležnosti ne može efikasno goniti osobe, za koje smatra da su počinili krivično djelo. Glavni tužilac može prenijeti određene predmete ili mjere koje spadaju u nadležnost Tužilaštva na drugo tužilaštvo. Bez obzira na nadležnosti tužilaštva, glavni tužilac Federacije može povjeriti i pojedinačne predmete glavnim tužiocima, zamjeniku, odnosno zamjenicima glavnog tužioca, tužiocu Federacije, odnosno tužiocima ili tužiocu, Organizacija Kantonalnih tužilaštava u BiH odgovara organizaciji Kantonalnih sudova u Federaciji BiH.

4.4. Okružna tužilaštva u Republici Srpskoj

Okružna tužilaštva osnivaju se za područje okružnih sudova. Zakonom određena okružna tužilaštva imaju područne kancelarije. Funkciju tužilaštva vrši glavni tužilac i zamjenici glavnog tužioca, te glavni okružni tužioci, zamjenik/ci glavnih okružnih tužilaca i okružni tužilac/oci u okružnim tužilaštvima. Okružna tužilaštva su nadležna da pred osnovnim i okružnim sudom sprovode istražne radnje i gone potencijalne učiniocce krivičnih djela u skladu sa zakonom Republike Srpske, i ulažu pravna sredstva za zaštitu zakonitosti i ustavnosti. Glavni okružni tužioci obavještavaju glavnog republičkog tužioca ukoliko se u njihovoj praksi postavi pitanje ustavnosti. U svom radu glavni okružni tužioci redovno, a najmanje jednom u šest mjeseci, republičkom tužilaštvu podnose izvještaje o stanju kriminaliteta i rješavanju predmeta. Glavne tužioce, zamjenike glavnih tužilaca i tužioce bira i imenuje

Visoko sudsko i tužilačko vijeće. Glavni tužilac, zamjenici glavnih tužilaca i tužioc i ne mogu biti pozvani na krivičnu, ni građansko-pravnu odgovornost ni za jedno djelo učinjeno u vršenju službe.

4.5. Tužilaštvo Brčko distrikta

Javno tužilaštvo Brčko distrikta BiH je pravosudna institucija sudske vlasti Brčko distrikta BiH, koju još čine Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH, Apelacioni sud Brčko distrikta BiH, Osnovni sud Brčko distrikta BiH i Kancelarija za pravnu pomoć Brčko distrikta BiH. Statut Brčko distrikta BiH, kao najviši pravni akt, u glavi V - sudovi i javno tužilaštvo, poglavlje B - javno tužilaštvo, član 63. propisuje: Javno tužilaštvo je nezavisno od sudstva i policije distrikta, Javno tužilaštvo goni počinioc krivičnih djela i obavlja ostale funkcije nepristrasno u skladu sa Ustavom i zakonima BiH, ovim Statutom i zakonima distrikta, Osnivanje, organizacija i nadležnost Javnog tužilaštva se utvrđuju zakonom.

Statutom zagantovana nezavisnost ove institucije je potencirana i odredbama Zakona o javnom tužilaštvu Brčko distrikta BiH u kojem se propisuje da je „Javno tužilaštvo Brčko distrikta BiH nezavisan organ Brčko distrikta BiH“ (član 1.) odnosno „nijedna osoba niti organ nemaju pravo da upućuju, naređuju ili utiču na Javno tužilaštvo u vršenju njegove funkcije“ (član 2.). Organizacija, nadležnost i ovlaštenja, imenovanje tužilaca i njihova odgovornost, te unutrašnja organizacija i procedure tužilaštva propisani su Zakonom o javnom tužilaštvu Brčko distrikta za BiH.

Kada je riječ o nadležnostima, pomenuti Zakon o Javnom tužilaštvu propisuje da „Javni tužilac goni počinioc krivičnih djela, određenih prekršaja i privrednih prestupa kao što je predviđeno zakonom“ (član 7.) odnosno „Javni tužilac, u procesu istrage krivičnih djela i u postupku gonjenja počinitelaca krivičnih djela rukovodi, nadgleda i ako je neophodno vrši istragu krivičnih djela“ (član 8.). Javno tužilaštvo je osnovano kako bi postupalo na cjelokupnom teritoriju Brčko distrikta BiH gdje ostvaruje potpunu i nepodijeljenu nadležnost. To znači preduzimanje svih radnji iz djelokruga rada ove institucije pred oba suda Brčko distrikta BiH, u prvostepenom i drugostepenom postupku kao i u postupku, po vanrednim pravnim lijekovima.

5. ANALIZA FUNKCIONISANJA PRAVOSUĐA U BOSNI I HERCEGOVINI

5.1. Razlozi za nefunkcionisanje pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini

Po ocijeni mnogih pravosuđe u Bosni i Hercegovini nije dobro i ne ostvaruje svoju ustavno pravnu funkciju. Uz sve pozitivne strane provedene pravosudne reforme, brojni problemi u praksi navode kako teoretičare tako i pravnike iz prakse kao i sve građane na razmišljanje i analizu šta to ne funkcionije kako treba, mogu li se stvari zakrpati odnosno detektovani problemi parcijalno riješiti ili je nužna cjelovita reforma pravosuđa.

Cjelovita reforma se posebno nameće nakon neuspješnog pokušaja strukturalnog dijaloga da stvari poprave u djelu koji ne funkcionije posebno kod nadležnosti Suda BiH. Prvi sastanak između BiH i EU o pravosuđu održan je u Banja Luci, 7. Juna 2011. godine. U zaključku sastanka, Evropska komisija je usvojila nekoliko preporuka u pravcu poboljšanja stanja u pravosuđu. U seriji sastanaka tokom svih ovih godina u konačnom su ostale razlike u pristupu organizaciji sudstva u BiH posebno kada je u pitanju nadležnost Suda BiH i potreba osnivanja Višeg suda BiH. Ni nakon šest sesija strukturalnog dijaloga, ni nakon što je RS pristala na Viši sud, ostali sudionici ne priznaju šta je RS dobila zauzvrat i da li su tačne informacije da se organizovani privredni kriminal koji je sada u nadležnosti Suda BiH, spušta na entitetski nivo.

U konačnom se usuđujem zaključiti da je strukturalni dijalog propao, i da su razlike u pogledu na organizaciju pravosuđa u BiH nepomirljive. Ako strukturalni dijalog nije uspio niti se mogu očekivati pozitivne promjene, tada se javnost mora obavjestiti o toj činjenici i vidjeti koje su alternative.

5.2. Koncept krivičnog postupka u BiH

Model krivičnog postupka kakav imamo u BiH polularno je nazvan “hibridni krivični postupak”. Model nepoznat bilo gdje u svijetu i nastao je kao rezultat omjera uticaja stranih vlada na politička i svaka druga zbivanja u BiH. U najbitnijem obilježju ovog tipa postupka jesu ovlasti suda da mogu ispitivati svjedoke, vještake, provoditi svoje dokaze, što sudovi u praksi rade i protežiraju tužilaštva i njihove nedostatke, odnosno nerad. Dakle konceptu krivičnog postupka kakvog imao u SAD-u dodate su odredbe kojima sud i dalje zadržava ranija ovlaštenja u krivičnom postupku što u konačnici izopačava ideju adversarnog modela.

Nemožete u ovom slučaju uzeti kao model evropsko pravosuđe koje je u mnogim evropskim državama uokvireno u pokrajine ili kantone. Ako

pravimo paralelu sa pravosuđem Savezne republike Njemačke mora se imati u vidu da je svaka od pokrajina veća od cijele BiH te da je ambijent u kome se provodi krivični postupak drugačiji. U tamošnjem podneblju može se vjerovati policajcu i cjelokupan krivični postupak je koncipiran na ovom vjerovanju. Vjeruje se i svjedoku. Rijetko, gotovo nikada svjedoci lažu s ciljem da pomognu optuženom. Svjedoci ne lažu čak ako su i braća i sestre optuženog. Treba li uopće reći da u BiH nije tako. Stoga se nemože jednostavno preuzeti krivična norma i reći da je ona dobra i primjenjiva samo zato što potiče iz pravnog sistema neke od evropskih država. U današnjoj BiH vlada uvjerenje da sve što dolazi iz evrope netreba preispitivati i da je to dobro.

Ovakvi rezoni i razmišljanja ne postoje nigdje u svijetu. Svugdje se vodi računa o kulturi, tradiciji i svemu onom što narod čini posebnim. Na isti broj stanovnika u Japanu i Americi, u Americi je dvostruko više advokata. Na jednu moguću situaciju da nekog očepite u tramvaju, u Japanu će uslijediti izvinjavanje, a u Americi vjerovatno tužba.

Jednostavnim prepisivanjem normi iz Evropskih država dobili smo neke manjkavosti krivičnog postupka koje su u konačnici dovele da nemamo dobro i efikasno pravosuđe.

Dovođenje modela krivičnog postupa tipa američkog (*adversarnog*), tužilaštva bi se morala pozdati u sebe i svoje kvalitete, ne uzdajući se u to da će im sud pomagati tokom postupka. To što vam niti jedan sudija neće priznati da svojim udjelom u procesu ne narušava ravnotežu i nepreistrasnosti i neutralnosti, zasigurno neće dovesti u pitanje ovaj zaključak.

Šta bi se desilo u pravosudnoj praksi ako usvojimo američki model krivičnog postupka i sud zaista bude neutralan? Da mu je svejedno kakav će biti ishod postupka. Istina u prvoj godini bi propali neki predmeti ali bi se veoma brzo vidjelo ko su dobri tužioci, nastala bi diferencijacija na dobre i loše, i to vidljiva diferencijacija. Izgleda da do sad niko nije imao petlju da ovako vidi stvari, a moguće su izmjene i dopune ZKP-a u tom pravcu i vjerujem da bi čak postojao konsenzus oko toga.

5.3. Sporna stvarna nadležnost sudova

Prvostepena nadležnost je na općinskim sudovima koji sude za krivična djela sa propisanom kaznom do 10 godina. Takvih je većina krivičnih djela. Kako se po žalbi rješava u kantonu, dakle u kantonalnom sudu i kako nema pravne mogućnosti da predmeti iz nadležnosti općinskih sudova ikada budu preispitivani kod Vrhovnog suda FBiH, nemoguće je onda profilisati pravnu praksu i jedinstvene stavove na široj teritoriji države.

Dovođenje redovnog sudstva u okviru kantona pojavili su se predvidivi problemi a koji se ogledaju u neujednačenoj krivičnoj politici. Različite su sankcije za ista krivična djela i iste sudovi izriču bez da imaju uporište u prethodnoj praksi na višem nivou. Osim toga držim da sudija pojedinac nije u ovakvoj BiH nijed dorastao da sudi za većinu krivičnih djela, odnosno za sva krivična djela sa propisanom kaznom zatvora do 10 godina. Ovu granicu treba spustiti na pet godina, i ubaciti u “igru” kantonalne sudove a samim tim i Vrhovni sud FBiH.

Poseban problem u organizaciji redovnih sudova su mali sudovi koji broje nekad do četiri sudije. U takvim sudovima samo je jedan krivičar a za cjelokupan krivični postupak u prvom stepenu treba najmanje troje sudija. Čak su i Kantonalni sudovi opterećeni ovim problemom. Npr. mnogo je krivičnih postupaka iz nadležnosti Kantonalnog suda u Goraždu koji su presignirani u Sarajevo. Mnogo pravnika, posebno iz prakse drže da je ovakva organizacija sudova neodrživa. Općinske sudove treba vratiti na nadležnost k.d. sa zapriječenom kaznom do 5 godina i ponovo „uvesti u igru“ Kantonalni sud u prvom stepenu da bi dobili drugostepenu nadležnost Vrhovnog suda sa benefitima koje bi to donjelo.

5.4. Nedostatak vanrednog pravnog lijeka zahtjeva za zaštitu zakonitosti

Granica nadležnosti Općinskih sudova je kazna zatvora do 10 godina a takvih je većina krivičnih djela propisanih u Krivičnim zakonima. Za sva krivična djela sa propisanom kaznom do 10 godina sudi sudija pojedinac. Cjelokupan postupak je uokviren u Kanton, jer nema vanrednog pravnog lijeka „zahtjeva za zaštitu zakonitosti“ koji bi po prirodi stvari i ranijoj pravnoj tradiciji rješavao Vrhovni sud FBiH na koji način bi se ujednačavala sudska praksa. Istina Republika Srpska se nije odrekla vanrednog pravnog lijeka zahtjeva za zaštitu zakonitosti i isti je involviran u procesni zakon manjeg entiteta. Izostavljanjem efektivnih vanrednih pravnih lijekova u model krivičnog postupka rastretio se Vrhovni sud Federacije BiH na štetu kvalitete pojedinačnih sudskih procesa.

5.5. Nepostojanje Vrhovnog suda BiH

BiH nema Vrhovni sud. Sudstvo u BiH je uokvireno u entitete. Stalno slušamo naučne i neke druge jave radnike pa i neke političare koji zagovaraju uvođenje VSBiH pravdajući to raznim argumentima, počev od toga da sve države imaju takav sud, do činjenice da bi to doprinjelo ujednačavanju pravne prakse. Međutim, niko ne nudi realnu opciju kako to uraditi. U jednoj varijanti bi to praktično značilo da se ujedine Vrhovni sud

RS i FBiH i postanu Vrhovni sud BiH. Ali ovo jednostavno nije moguće bez dorade mnogih propisa i potrebnog političkog konsenzusa na nivou oba entiteta, kojeg za sada nema. U drugoj varijanti bi na postojeću piramidu redovnih sudova dodali i ovaj sud što je nemoguću provesti. Jedina moguća varijanta je cjelokupna reforma pravosuđa u kojoj bi u temelju bile drugačije postavke.

6. ZAKLJUČCI

Pravosuđe u BiH već duže vrijeme ne ostvaruje svoju ustavnopravnu funkciju. Dosadašnji model krivičnog postupka kao i organizacija redovnog sudstva koje je uokvireno u kantone učinili su pravosuđe nekvalitetnim. Brojnost redovnih sudova najnižeg nivoa općinskih i osnovnih proizveli su mnoštvo malih sudova, u kojima je izostala kvaliteta. Propisivanjem da su sudije pojedinci u prvom stepenu nadležni za suđenje za sva krivična djela čije bi se presude preispitivale po žalbi u Kantonalnom sudu, bez mogućnosti da se iste po bilo kom osnovu preispitaju pred Vrhovnim sudom Federacije ili entiteta, dodatno su doveli u pitanje kvalitet sudskih postupaka. Stoga bi bilo nužno uvesti u „igru“ Kantonalne/županijske sudove a to se može postići na način da se nadležnost Općinskih sudova uokviri za krivična djela sa propisanom kaznom do 5 g. zatvora. Imajući u vidu svu nefunkcionalnost i nekvalitetu malih sudova, možda je pravi čas da se odustane od ideje da sveki grad ima sud te da se iznađe drugačije i funkcionalno rješenje. Krivični postupak kakav imamo samo mi i niko više mora pretrpiti bitne izmjene u pravcu da se preuzme bez rezervi adversarni model u kome bi sud bio pasivan odnosno neutralan, Konačno moramo imati tužilaštva kojima vjerujemo a to povjerenje se manifestuje kroz dodavanjem odgovornosti za uspjeh u krivičnom postupku u kome sudovi nebi imali mogućnost aktivno učestvovati u dokaznom postupku. Bez obzira što bi u prvoj godini ili godinama neki od predmeta „propali“ jer su tužioci bili nekvalitetni, ova žrtva je neophodna da se konačno izdiferenciraju dobri od loših a što će u konačnom dovesti do funkcionalnijeg pravosuđa. U krivični postupak je nužno ugraditi vanredni pravni lijek zahtjev za zaštitu zakonitosti na način kako je to normirano u pravosuđu Republike Srpske. Konačno u budućoj pravosudnoj piramidi na vrhu se mora osigurati mjesto za Vrhovni sud BiH. Cjelovitu pravosudnu reformu moraju osmisliti i provesti domaći pravni stručnjaci odnosno ista mora biti rezultat „domaće“ pameti. Ako se budu konsultovali strani pravni stručnjaci onda to mora biti na nivou preporuka, a nikako ne kao obavezna instrukcija.

LITERATURA

1. Dautbegović, A., 2008. Dokazivanje, metodi i sredstva čijom primjenom se u krivičnom postupku krše ljudska prava i slobode garantovana Ustavom BiH, UNZE, Zenica,
2. Dautbegović, A. 2008. Pravo na djelotvorni pravni lijek u svjetlu posljednjih izmjena i dopuna ZKP BiH, Društvena istraživanja, časopis Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, br. 3. Zenica,
3. Modly, D., Korajlić, N., 2002. Kriminalistički rječnik. Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje,
4. Sijerčić - Čolić, H., 2006. Reforma krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, Ljudska prava, br. 1. i 2. Sarajevo,
5. Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, Knjiga 1. i 2.; Sarajevo, 2001;
6. Filipović, Lj., 2005. Neki aspekti položaja optuženog prema novom krivičnoprocesnom zakonodavstvu, Pravo i pravda 4.
7. Simović, M., Tajić, H., 2007. Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, (knjiga druga). Sarajevo: Privredna štampa d.o.o.
8. Selimić, M., 2018. Pravo na dobru upravo kao osnovno pravo prema povelji Evropske unije o temeljnim pravima, Zenica: Anali pravnog fakulteta u Zenici,
9. Simović, M., 2007. Nova rješenja ZKP-a, Banja Luka: Srpska pravna misao, br. 41.
10. Korajlić, N., Dautbegović, A., 2011. Zbornik radova - Krivičnopravni, kriminološki, kriminalistički i sigurnosni aspekt, Tešanj: Opća biblioteka
11. Korajlić, N., Dautbegović, A., 2012. Osnovi kriminalistike, Travnik: Univerzitet u Travniku,

Zakoni:

1. Zakon o sudu BiH (Službeni glasnik BiH br. 29/00, Službene novine Federacije BiH br. 52/00 i Službeni glasnik Republike Srpske 40/00),
2. Zakon o sudovima u Federaciji BiH „Službene novine Federacije BiH“ br. 38/05.
3. Zakonu o sudovima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 37/12 i 44/15),
4. Zakon o krivičnom postupku BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13)

5. Zakon o krivičnom postupku FBiH („Službeni novine Federacije BiH“, broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 64/07, 9/09 i 12/10).
6. Krivični zakon Federacije BiH, ("Službene novine FBiH", br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14. i 46/16).
7. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09 i 92/09),
8. Krivični zakon BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15)
9. Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br.10/03,6/05, 2/10).
10. Krivični zakon RS, („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13).